

Nesneden bağımsız üretilen temsiller: Bacon'un Yeni Atlantis'i

Representations generated independently of the object: Bacon's "The New Atlantis"

Öğr. Gör. Ayşegül Çelenk^{1*}, Öğr. Gör. Şule Sinem Sürdem²

¹Gümüşhane University, Gümüşhane Vocational School, Department of Architecture and City Planning
aysegulcelenk@gumushane.edu.tr

²Gümüşhane University, Gümüşhane Vocational School, Department of Architecture and City Planning
sulesurdem@gumushane.edu.tr

*Corresponding Author

**This study was presented as a paper at the Research 2020 International Symposium of Architectural Research on 18-21 November 2020.

Received: 10.11.2020

Accepted: 21.02.2021

Özet

Geçmişten günümüze kadar olan süreçte yaşam, değişen dünya düzeni içerisinde evrilmiştir. Tarih öncesinde temel ihtiyaçlar barınma ve beslenme iken gelişen sanayi ile beraber ihtiyaç ve beklentiler de değişmiştir. Fakat insanlığın var olmasına bağlı olarak değişen düzen birçok kusurların ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnsan hep yaşamın merkezinde olmak isterken yaşamın içerisindeki parametreler sonucu yenedünyaları ve daha mükemmel bir düzeni arzulamaktadır. İnsanoğlunun yaşamı boyunca karşılaştığı zorlukları çözüme kavuşturma isteği sonucunda, gerçekleşmesi mümkün olmadığı bilinen birçok düşünce, ütopyaları oluşturmaktadır. Ütopyaların gerçekliği yakalayabilmesi imkânsız gözükse de bireyin zihninde oluşan imajlarla gerçeği algılamak için öznenin nesne ile arasına bir şey sokmaması gerekmektedir. Nesneden bağımsız olarak üretilen temsillerin mekân üzerinden ifade edilmesi, ütopyaları anlama ve onlara dâhil olabilme kolaylığı sağlamaktadır.

Günümüz mimarlığı nesnesi olan yapıyı ön plana çıkaran tasarımlar ortaya koymaktadır. Bu anlayış biçimine eleştirel bir ifade getireceği düşünülen ütopyaların, nesneden bağımsız olarak ortaya koyduğu, mimarlıkta önemli olan yapının değil düşünce strüktürünün çeşitli araçlarla temsil edilmesidir. Mimarlık tartışmalarına farklı bir boyut kazandıracakı düşünülerek hazırlanan bu çalışma kapsamında, Bacon'un Yeni Atlantis'i metinsel bir inceleme için seçilen örnektir. Metnin nesneden bağımsız olarak ortaya koyduğu temsiller ise mekânsal kurgu üzerinden ele alınmaktadır. Bacon'ın ütopyik anlatımıyla ele aldığı gerçektışı dünyayı, ideal toplum kurgusu üzerinden mekânsal ilişkileri incelemek amaçlanmıştır. Toplumsal dünyayı ve doğayı metninde tasarım nesnesi yapan Bacon'un, Bensalem ismini verdiği adadaki mekânlarla ortaya koyduğu temsiliyet ile amacı doğaya hâkim olmak ve onu insan aklının ve bilimin nesnesi yapmaktır. Mekân tasarımlarının oluşumunda ütopyik bağlantının doğa üzerinden kurgulandığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ütopya, Francis Bacon, Yeni Atlantis, Nesne, Temsiliyet.

Abstract

In the process from past to present, life has evolved in a changing world order. In prehistoric times, while basic needs were housing and nutrition, needs and expectations have changed with the developing industry. However, the changing order depending on the existence of humanity has led to the emergence of many flaws. While human beings always wanted to be in the center of life, they desire new worlds and a more perfect order as the parameters in life are continuously changing. Many thoughts that are known to be impossible to realize as a result of the desire to solve the difficulties that human beings face within the limits of their life constitute the utopias. Although it seems impossible for utopias to capture the reality, the individual should not put anything between the object and the object order to perceive the reality with the images envisioned by the individuals. Expressing the representations produced independently of the object through space, catalize the understanding of utopias and the attendance in them.

The designs that highlight the building, which is the object of today's architecture, have been introduced. The important thing in architecture, which is thought to bring a critical expression to this form of understanding, is actually the representation of the structure of the thought with various means, instead of the structure, which is important in architecture. Bacon's The New Atlantis is the sample chosen for a textual analysis within the scope of this study, which was prepared considering that it would add a different dimension to the architectural discussions. The representations of the texts, independently from objects, are dealt through spatial fiction. It is aimed to examine the spatial relations

Citation:

Çelenk, A., Sürdem, Ş. S. (2021). Nesneden bağımsız üretilen temsiller: Bacon'un Yeni Atlantis'i. *IDA: International Design and Art Journal*, 3(1), 39-53.

through the ideal society fiction and the unreal world that Bacon handles with his utopian expression. The aim of Bacon, who makes the social world and nature the object of design in his writing, is to dominate nature and to make it the object of human mind and science, with the representation of the places on the island named Bensalem. It is seen that the utopian connection in the formation of the space designs is constructed over nature.

Keywords: Utopia, Francis Bacon, The New Atlantis, Object, Representation.

GİRİŞ

Tarih boyunca bazı araştırmacılar, ideal toplum düzeni ve bu düzenin nasıl oluşturulacağı konusunda çalışmalar yapmışlardır. Yeni bir toplum düzeni arayışını gerçekdışı bir dünya üzerine temellendiren bu çalışmalarda, oluşturulan yeni düzenin ilk problemi, onun gerçeklikle olan ilişkisi olmuştur. Yeni bir toplumsal oluşumu doğanın egemenliği üzerine kurulu bir ütopya ve düşünsel bir anlatı olarak sunan Bacon'un Yeni Atlantis'i bu çalışmalara örnek teşkil etmektedir.

Bacon yeni teknolojiler ile keşfettiği "deneysel aktarım" aracılığıyla doğayı insanların egemenliği altına alarak ona ne şekilde müdahale edilmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Ancak doğaya egemen olmak için önce onu iyice tanımak, öğrenmek ve hangi yasalarla nasıl işlediğini çözümlenmek gerektiğini vurgulamıştır. Dolayısıyla Yeni Atlantis'te de oluşturduğu mekânsal kurguyu bu düşünsel temele dayandırmaktadır.

Çalışma kapsamında ütopyanın ifadelendirilmesinde önemli bir araç olan mimarlık, nesneden bağımsız temsiller yoluyla ele alınmaktadır. Örneklem olarak seçilen ütopya olan Bacon'ın Yeni Atlantis'inde ise bu durum sorgulanmış ve mekânsal bağlantılar üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Metinde görülen doğa-bilim-insan ilişkisinin mekânsal bağlantılar açısından önemli olduğu vurgulanmıştır. Bacon Yeni Atlantis'te ideal toplumun bilim ile oluşturulması gerektiğini vurgulamış ve bu oluşumun doğa ve akıl arasında bir bağ kurularak gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir. İdeal toplum düzeninde bilimin etkin oluşunun mekânsal yansımalarının da olabileceğini, kurduğu doğa-mekân ilişkisi ile göstermiştir. Ona göre bilim, doğanın özüne yönelmelidir ve bu nedenle deneyi onu kavrayabileceğinin vurgusu da yine mekânsal anlatımlarda nesneden bağımsız temsiller ile kendini göstermektedir. Çalışmada, nesneden bağımsız üretilen temsiller; ütopyanın kavramsal olarak ele alınması ve Bacon'ın Yeni Atlantis'inde oluşturduğu mekânsal izlek üzerinden irdelenecektir.

YÖNTEM

Yazarın ürettiği gerçekdışı dünyayı ele alarak metnin ortaya koyduğu ütopyik gerçekliğin varlığını ve oluşturduğu ideal toplum kurgusunu mekânlar üzerinden sorgulamak, çalışmanın amacıdır. Bu oluşumla ilişkilenen ve okumanın kavramsal çerçevesini oluşturan temsil kavramı Bacon'un oluşturduğu kurgusal mekânların ifade edilebilmesindeki en önemli araçtır. Nesneden bağımsız ürettiği temsillerdeki amaç, mimariyi gerçeklikle olan ilişkisi üzerinden değil, düşünsel olarak inşa etmektir.

Çalışmada "Bacon, ideal toplum düzenini neden var olan mimari üzerinden değil de hiç var olmayan veya olamayacak olan mekânlarla anlatmaya çalışmaktadır?", "Ütopyalardaki mekânsal gerçekliği Bacon nasıl kurgulamıştır?" gibi sorulara cevap aranmaktadır.

Ütopyalara mimarlık için tartışılabilir bir malzemeye dönüştürmeyi amaçlayan bu çalışmada, materyal olarak Bacon'un Yeni Atlantis isimli eseri seçilerek metin üzerinden inceleme yapılmaktadır. Bu okuma Sönmez'in (2007) nesneye yönelik temsil sınıflandırması içinde yer alan başlıklardan biri olan "nesneden bağımsız üretilen temsil" ile "ütopya" kavramını ilişkilendirmektedir.

Amacın temsil üretmek değil nesnesiz mimarlık üretmek olduğu ütopyalara örnek olan Yeni Atlantis, içeriğindeki mekân tasarımları ile mimarlık disiplini için önemli bir materyal haline gelmiştir. Bacon'un Yeni Atlantis'inde kurgulamış olduğu toplumsal düzenin mekânsal çıktıları olan yabancı evi, bilim akademisi olan kurumun içinde yer alan ses, optik ve matematik evleri, tıbbi banyolar, akustik ve mekanik atölyeleri nesneden bağımsız olarak kurulan mimari temsiller olarak ele alınmaktadır.

Nesneden Bağımsız Üretilen Temsiller

Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre; temsil “başkası gibi davranma, söz gelişi” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinde “benzetmek, benzeri olmak, misal getirme” gibi anlamlarda kullanılan temsil sözcüğü mimarlık mesleğinde betimleme aracı olarak kullanılmaktadır (TDV, 2020). Tarih öncesi çağlardan günümüze temsil, sadece sanatçının yapmış olduğu eserler üzerinden değil, aynı zamanda eseri oluşturan toplumsal şartlar ve tüm parametreler üzerinden işlemektedir. Bu nedenle temsil, hem bulunduğu dönemin ve toplumunun hem de o dönemin ve toplumun gerçeklik algısının bir göstergesidir (Alp, 2013: 41). İnsanlık tarihi boyunca temsil, toplumun tüm dinamikleri ile değerlendirilmiş ve sürekli ele alınarak yeniden yorumlanmıştır.

Temsillerin çoğu zaman insanlara yaşadığı gerçekliğin dönüştürülmüş bir biçimini sunarak algılandığını ifade eden Gürer, aynı zamanda nesneyi temsil eden ifadenin sunuş biçimlerinin de önemli olduğunu vurgulamaktadır. Her temsil biçiminin kendisine özgü bir ifadesinin var olduğu bilinmektedir (2004: 3). Nesneye anlam katmak ve kendine özgü bir tavır içine girmesi için o nesneyi özgürleştirmek gerekmektedir. Nesneyi özgürleştiren şey ise nesnenin işlevidir, sadece kendi salt hali değildir (Baudrillard, 2011: 24). Tanyeli'nin tanımına göre mimarlıkta temsiliyet kavramı, mimarlık ürününü yapı niteliğinde olmayan araçlarla tanımlayarak açıklanmaktadır. Mimari ürünü ortaya koyan tüm bu süreçlerde tasarlama, projelendirme ve anlatım araçları temsiliyet araçlarıdır (Tanyeli, 2002:1). Bu durum mimarlığın yapısal olarak varlığını temsil ederek, onu tanımlamaktadır. Tasarım sürecinde düşüncenin temsili olarak kullanılan nesnenin; bir araya gelmesi, çevresi ile kurduğu ilişki ve fiziksel yapıyı tanıtmaya çalışması o nesneye yüklenen normlardan kaynaklanmaktadır. Aslında ortaya konmaya çalışılan şey; nesnenin temsiliyetini değil, temsiliyetin temsiliyetini üretebilmektir. Böyle bir sonuca ulaşabilmenin temel koşulu ise yaratıcı sürecin gerekliliğidir.

Temsili, nesnelere ve süreci organize eden bir olgu olarak gören Akın'a göre; tasarım nesnesini ortaya koymaktaki amaç yeni bir şey elde etmektir. Akın ayrıca tasarım sürecinde üretilen nihai mimari ürünün temsillerinin gerçek objenin yerine geçtiğini ve bu temsillerin tasarımcının düşünsel alt yapısının, oluşturmak istediği biçimin veya yaratacağı yeni biçimsel formların ifadesi olduğunu belirtir (1986: 225). Baudrillard (2011: 112); nesneye yüklemeye çalışılan bu aracılık görevinin açıklamasının çok ikna edici olmadığını ifade etmektedir. Ona göre bilinçli insanın nasıl olup da böyle bir şeyi kabul ettiğini sorgulaması gerekmektedir. Platon'un diyaloglarında gelişen söylemlere göre ise tüm nesnelere gerçek ve nesnel bir varlık taşırlar (Hançerlioğlu, 1987: 94). Platon, nesnenin varlığı açıklamak için ortaya koyduğu söylemler ya da idealar adını verdiği ve varlıkla özdeşleştirdiği “idealar teorisini” geliştirerek nesneyi; zamansız, maddesiz ve tüm maddi parametreler haricinde sadece akıl ilkelerine göre ilişkilendirmektedir. Böylece temsiller nesne veya nesnesiz üretilebilen araç olarak ayrılabilir.

Mimari temsilde de bu durum söz konusudur. Temsiliyetin var olma nedenleri bakımından nesne ile olan bağlantı durumuna göre iki şekilde ele alınmaktadır. Bunlardan birincisi, nesneye yönelik üretilen temsillerdir. Temsillerin üretilme amacının nesne yani yapı olduğunu belirten Sönmez (2007: 24), bu tür temsilleri kendi aralarında şu şekilde sınıflandırır:

- Nesne üretilerek temsil görevini tamamlamış olmaktadır. Böylece mimari ürünü oluşturduktan sonra bu temsillere ihtiyaç duyulmamaktadır.
- Nesne üretilir ancak temsiliyetin var olma hali devam etmektedir. Mimari ürünün anlamını açığa çıkaran ve onun ifade edilebilir olmasına yardımcı olan temsillerdir.
- Nesne üretilmez ancak temsil var olmaya devam etmektedir. Mimari ürün temsilleri olmasına rağmen nesnelendirilemediği dolayısıyla hayata geçmediği durumlarda temsillerin tasarıma hayat vermesi söz konusudur.

Diğer temsiller ise nesneden bağımsız olarak üretilen temsillerdir. Bu temsillerde mimari temsil aracı olmaktan çıkarak amaç olur (Sönmez, 2007: 24). Burada hedef nesne yani mimari ürün değildir. Anlatılmak istenen amaç ya da işlevdir. Bu nedenle daha çok “yapımı mümkün olmayan, gerçeklikten uzak ya da hayali bir kurgu” olarak nitelenmektedirler. Ulaşmak istenen amaç, temsiller yardımıyla somut bir ürün ortaya koymak yerine, nesneden bağımsız temsiller üretmektir.

Nesneden bağımsız temsiller üretebilmek için o nesnenin deşifre edilmesi gerekmektedir. Deleuze (2004: 12) “öğrenmek; bir maddeyi, nesneyi, varlığı her şeyden önce deşifre edilmesi, yorumlanması gereken göstergeler yayıyorlarmış gibi ele almaktır” diyerek bu söylemi desteklemektedir. Mimarlıkta da tüm bu süreçler içerisinde ortaya koyulan durumun anlamlı hale gelebilmesi için bazı parametrelerin kullanılması ve ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Bu temsil süreçleri içerisinde varoluşsal nedenlerin tartışıldığı ve farklılaştığı görülmektedir. Mimari ürünün değişimi, kimlik kazanması ve onun kendisini ifade etmesi kurduğu ilişkilerle gerçekleşmektedir.

Nesnenin anlamlandırılma sürecine yardımcı olan temsiller zamanla nesneden bağımsızlaşmaya ve kendi özüne sahip olarak varlığını ortaya koymaya çalışmaktadır. Mimarlığın geçirdiği tarihsel süreç incelendiğinde temsilsiz var olması mümkün olmayan nesnesiz mimarlıkların varlığını görülmektedir. Bunlar; ütopya, fütürizm, konstruktivizm, dekonstruktivizm (Sönmez, 2007: 29). Nesneden bağımsız üretilen temsilleri seçilen ütopya üzerinden ele alan bu çalışmanın örneklemini Yeni Atlantis Bacon’ın doğa felsefesi ve onun düşünsel yapısını anlamak için yazılı bir kaynaktır.

Ütopya

İnsanlar yaşamın ilk zamanlarından itibaren sonsuz düşünceler içerisinde. İnsanlığın başlangıcı olarak kabul edilen dönemlerde insanın varoluşu gereği ihtiyaç duyduğu avlanma, barınma, savunma gibi temel gerekliliklerinin zamanla gelişim ve değişim gösterdiği görülmektedir. İnsanlar ilkel toplulukları oluştururken aynı zamanda düzeni, mücadeleyi, inancı, mitleri ve dini olgularını da oluşturmuşlardır. Toplulukların karmaşık sosyal yapısı geriye bıraktıkları eser ve belgeler üzerinden çıkarılabilmektedir. O topluluğu oluşturan bireylerin belleklerine göre şekillenen kolektif toplum hafızası geriye bıraktıkları izlerde o dönemin ifadesi olan temsillere dönüşmektedir. Zaman içerisinde toplumlar kendi yaşam biçimlerine göre hareket edebilecekleri ve kurdukları düzene göre şekil alabilecek mekânları onlara sunan yerleri kurgulamaya başlamışlardır. Bu da mevcut olanı değiştirmek ya da gelecekte olanın ne olabileceğinin sorgusuna dayanan ütopyik düşüncelerin başlangıcına neden olmuştur. Ütopya kavramı, kökü Eski Yunancaya dayanan bir sözcük olup bu dilde “yer” anlamına gelen “topos” kelimesine, olumsuzluk bildiren “ou” eki ya da “iyi” anlamına gelen “eu” ekinin getirilmesiyle oluşturulmuştur. Böylelikle ütopya kelimesi dilimize, hem “olmayan yer” hem de “iyi yer” olarak çevrilebilir (Uslu, 2019: 22). Ütopyaların amacı, toplumsal sorunları bir kez ve tümüyle olumlu bir sonuca ulaştırmak ve toplumun son durumunu tahmin etmektir. Bu toplumsal düzen bir kez kurulduktan sonra, bir daha değişikliğe ihtiyaç duymamaktadır. Kurgulanan ütopyik düzen en mükemmel olduğu için, üzerine yapılacak ufak bir değişiklik bile sistemin çalışmamasına neden olmaktadır. Ütopyalarda özgün de olsa bireysel düşüncelere, duylara ve davranışlara bu nedenle yer yoktur.

Ütopya gerçek ve olası arasındaki çizgiyi sert bir şekilde çizerken fantezi ve fizibilite arasındaki bulanık çizgileri de ortaya koymaktadır (Nozik, 2015: 384-387). Geçmişe ait geleceğe dönük ütopyaların temelini oluşturan başlangıç zamanı olarak kabul edilen altın çağ söylencesi, hayal ile gerçeklik arasında kurulan ideal dönemdir. Bu düşünce tarihinde ilk ütopyik eserin Platon’un Devlet isimli kitabı olduğu söylenebilir. Platon’un Devlet’inde toplumu bilge ve eğitilmiş aydınlar, yani felsefeciler yönetmektedir. Devlet’in toplumsal hiyerarşik sıralamasına göre en üst kademesini filozof-krallar olan yöneticiler, yardımcılar ile askeri sınıfı oluşturan koruyucular, daha alt basamakları ise çiftçiler, zanaatkarlar ve tüccarlar oluşturur (Ertan, 2012: 41). Platon, tıpkı diğer ütopyacılar gibi idealler dünyasındaki kentin kopyası olan kusursuz ve asla bozulmayacak/değişmeyecek bir site yaratmak ister ve Platon’un bu ideali, gelecekteki kent ütopyalarını doğrudan etkileyecektir (Baba, 2020: 39).

Antik Çağ’da ütopyacı kent, toplumsal hiyerarşik düzeni mekâna kusursuz bir şekilde yansıtmayı amaçlar. Kentin planlaması her türlü toplumsal, siyasi ve ekonomik işlevi yerine getirmelidir. Antik Çağ’daki ütopyacı gelenek, Avrupa’da Orta Çağ ile birlikte kendi varlığına uzun bir ara verir. Ütopyaların temelini oluşturan soyut akıl ve rasyonel düşünce Orta Çağ boyunca önemsizleştirildiğinden, ütopyaların oluşması için gerekli altyapı da ortadan kalkmıştır. Orta Çağ’da baskın olan düşünce, dogmatik düşüncedir. Orta Çağ Avrupasının skolastik düşüncesi ve kilise baskısına tepki olarak More, Campanella ve Bacon’un ütopyik düşünceleri ortaya çıkmıştır. Thomos More’un yazdığı Ütopya (1516) adlı eser Platon’un daha da ilerisine giderek ütopya

ülkesine ilişkin her şeyi en ince ayrıntısına kadar planlamıştır. Bu metin Antik Çağ'ın düşünsel sisteminden farklı olarak dönemin baskın karakteri olan hümanist ve modernist bir yaklaşım göstermekte ve sonsuz bir huzurun, rasyonalitenin devamlılığı ile yakalanacağını ifade etmektedir. Her iki metinde de yeni bir dünya düzeni arayışının olduğu görülmektedir.

Dünya'nın en eski ve ünlü ütopyik kenti olan Atlantis, karşımıza Platon'un metinlerinde çıkar. Platon, Timaeus and Critias adlı kitabında Atlantis Uygarlığı ile ilgili öykülere yer vermektedir (Platon, 1995). Platon'un Atlantis'inde, burası bir ada olarak tanımlanmakta ve bulunduğu okyanustan bahsedilmektedir. Metinde bahsedilen adada yaşayan halkın sahip olduğu güç ve teknolojinin düzeyi, adanın mimari planlaması ve yapısal örgütlenmesi hakkında bilgilere yer verilmektedir. Platon'un anlatısındaki Atlantis, kent düzeni ve mekânsal örgütlenmesi açısından toplumsal hiyerarşik bir düzenin temsilini sunar. Ütopyalarda yer alan düzenlerin Antik Çağ'dan başlayan ideal yasa ve kanun koyucuları birçok eserde yer almaktadır. Thomos More'un hayal kurduğu Ütopya'sındaki kusursuz bir toplum düzeni kuran Kral Utopus, Bacon'ın Yeni Atlantis'inde ideal kent modelini kuran Kral Soloman'a ve Tommaso Campanella'nın yayınladığı Güneş Ülkesi'ndeki güç ve bilgeliğin temsili rahip Soul'dür. Bu durum ütopyalar arasındaki ideal devlet anlayışındaki düzeni kuran öncü kişi olması bakımından benzerliklerin olabileceğini gösterse de aslında her biri kurgulanan düzenin gerekliliklerine göre birbirinden farklılaşmaktadır. Platon'un anlatısındaki Atlantis ve diğer bir kent olan Atina'nın çatışması aslında Platon'un ideal toplumunu da yansıtmaktadır. Bacon ise bu ideal toplum vurgusu yapılan Atlantis'i kendine temel almış ve Yeni Atlantis olarak adlandırdığı kendi ideal toplum düzenini kurgulamıştır.

Bacon'un Doğa Felsefesi

Doğanın düşüncenin temeli olarak ele alınması durumu çok eski yıllara, Thales'e dayanmaktadır. Bazı filozoflar tarafından doğa felsefesinin oluşması için var olma durumu ve nedenleri merak edilmiş ve araştırılmış, daha sonra da bu araştırmanın çerçevesi çizilmiştir. Thales ile başlayan bu süreçte farklı doğa filozoflarının çeşitli fikirler üreterek genel bir yaklaşımı benimsemeleri; çokluk ve temel kaynak kavramlarının ortaya koyduğu prensiplerden kaynaklanmaktadır. Bu prensip; varlıkların oluşmasına neden olan o ilk maddenin bulunması olarak belirtilmektedir.

Antik Çağ düşünce sisteminden Avrupa düşünce sistemine birçok farklı söylemler aktarılmıştır. Ancak doğa ile ilişkili en çarpıcı gelişmeler Avrupa Orta Çağ'ının sonunda oluşmuştur. Avrupa düşünce sisteminde doğa ile ilişkili üç farklı dönem görülmektedir. Bunlar; doğa tasarımının düşüncenin odağına girdiği dönem, yoğun ve sürekli düşünümün konusu olduğu dönem, dolayısıyla her biri onun üzerine kurulmuş ayrıntılı doğa bilimine yeni bir görünüm kazandırmış olan yeni ayırt edici özellikler edindiği dönem olarak görülmektedir (Collingwood, 2020: 115). Bacon; 16-17. yüzyılları kapsayan Rönesans Doğa Görüşü temelli düşüncelerin olduğu dönemle ilişkilendirilir ve bu dönem, doğa felsefesi ve doğa bilimleri arasındaki ayırımın en net ortaya koyulduğu zaman olarak nitelendirilebilir.

Avrupa'da Rönesans sonrasında oluşan doğa-felsefe-bilim sorunun çözümü için birçok çalışma yapılmış ve yeni bir teori ortaya atılmıştır. Bu yeni doğa teorisi, değişmez yöntemlere karşıt olarak her değişmeyi ve süreci değişimin başlangıcında zaten var olan maddi şeylerin eylemiyle açıklamak anlamına gelen etkin nedenlerle tartışmak ve geliştirmek üzerinde durmaktadır (Collingwood, 2020: 108). Ortaya atılan bu söylemlerle beraber dönemin düşünsel yapısı, doğa felsefesine bambaşka bir yön vermektedir. Bu düşünce doğayı tanrısal ve kendi kendini yaratan bir şey olarak görerek, doğanın özüne inmeyi amaçlamıştır. Tüm bu süreçler ise doğanın yaratım özünün etkin ve edilgen özellikleri, doğal değişmeler ve aşamaların tamamıyla onu yaratan ve değiştiren içkin güçten ayrı tutarak birbirinden ayrılmaktadır. 17. yüzyılda ortaya çıkan düalizm Bacon'un felsefesinde kozmolojide doğa ve Tanrı arasındaki ilişki ile açıklanabilmektedir. Ona göre gerçek bilim insanı çiçeklerden aldığı yeni ve değerli bir maddeye dönüştüren bir arı gibidir. Yani bilim insanı teorileri sınamak ve doğrulamak için kullanılmaktadır.

Bacon'a göre düalizmi oluşturan Tanrı ve akıl birbirinden kesinlikle ayrılmalıdır. Çünkü ona göre temel olan bilim ve bilgidir. Ayrıca akıl ile hayal sınırlarının birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılması, aklın kendi doğasına uygun olarak çalışıp, bilime gerektiği gibi hizmet etmesini sağlayacaktır (Pehlivan, 2019: 12).

18. ve 19. Yüzyılda görülen birbirinden farklı birçok yaklaşım Bacon'un düşünsel sistemini oluşturan rasyonel bir temeli oluşturmaktadır. Doğayı doğru şekilde anlamının yolunun bilim temelli ifadelerle gerçekleşeceğini belirten Bacon'un bilimsel yöntemi, deney ve gözlem yoluyla verileri toplayıp daha sonra bu verileri sınıflandırmak ve geliştirmek olarak belirtilmektedir (Yıldırım, 2018: 20). Bacon'un bu düşüncesine göre, Aristoteles'in Organon eserini eleştirerek, Novum Organum (1640) isimli eserinde bilimin gelişmesini sağlayacağını düşündüğü tümevarım anlayışını savunarak yeni bir yaklaşım ortaya koymuştur (Cevizci, 2018: 95). Bacon, hakikatin ölçüsü ve bilginin kaynağı konusunda oldukça bilimsel bir tavır takınmış, maddeci ve mekanist bir bakış açısının savunuculuğunu yapmış ve doğacı bir tavır takınarak pozitivistliğe yaklaşmıştır (Cevizci, 2018: 96). Yaşamda insan doğaya egemen olma gayreti içinde olması için doğayı bilmeli, tanımalı ve öğrenmelidir. Bu doğa felsefesinin ön şartıdır. Ancak bunu yapabilmenin en temel yolu ise bilimdir. Bacon da tam olarak bu düşünceyi savunarak, akıldaki önyargılardan kurtulmanın öneminden bahsetmiştir (Grant, 2007).

Rönesans'ın getirdiği yeni düşünsel akımdan doğa bilimi düşüncesi oluşmuş ve onun etkisiyle düşünce üreten ve yaşayan Bacon (Görsel 1), kendi felsefesinin temeli olan "bilgi egemendir" söylemini ortaya koymuştur. Aslında kendi felsefesi içerisinde insan yine egemen unsurken, bilginin bu kadar ön plana çıkarılmasındaki sebep, tamamen insanı doğaya egemen olabilecek tek şey olarak bilgiyi görmesidir. Bacon'a göre bilgi, doğanın gücünün kontrolünü sağlayan tek yoldur. Yeni zamanlar artık yaşamsal gereklilikler açısından bilginin yararını öngörmekteydi. Bu öngörü de ilk olarak belirgin bir biçimde Bacon'ın düşüncesinde anlatımını bulmaktadır. Yarara ilgisiz kalarak bilginin peşine gitmenin bir anlamının olmadığını düşünen Bacon, daha güzel ve daha doğru bir yaşam için insanlığa bilgi katarak yaşamı kolaylaştıran ve daha düzenli bir toplumun oluşturan bu düşünceyi ortaya koymaktadır.

Bilimi bir çeşit eğlence gibi, tartışmaya yarayan bir konu gibi, başkalarını alt edici bir şey gibi, özel çıkarlar sağlayan bir şey gibi, bir ün sağlayıcı gibi, bir güç artırıcı gibi, bu türden herhangi bir şey gibi almamak gerekir, yarar sağlayan olarak, yaşamsal kullanımlara uygulanan bir şey olarak almak gerekir (Timuçin, 2015:1).

Bazı filozoflar, doğaya egemen olma durumunu ancak doğaya boyun eğerek ve onu öğrenerek sağlanabileceğine inanmaktaydı. Bacon, insan yaratılışında doğaya yönelik bir olgunun olmaması, doğaya yönelme ve doğayı öğrenme gerekliliğini savunmuştur. Bu durum insanın doğaya yönelik davranışlarında gözlem ve etkisiz olma halinden daha çok öğrenme ve geliştirmeye yönelik bir çaba içerisinde olduğunun göstergesidir. Böylece doğaya söz geçirme ve güçlü olma durumunu gerçekleştirebilmektedir. Bacon bu durumu doğaya karşı boyun eğme olarak nitelendirmektedir ancak bu durumu doğaya egemen olma hali olarak açıklamak daha doğrudur. Doğayı tanımak ve doğanın işleyişini ve kurallarını öğrenmek dolayısıyla insanın doğa karşısında güç kazanması için tek yolun bilgi olduğunu belirtmektedir.

Bacon'ın kurtulmak ve bir yana bırakmak gerektiğini savunduğu önyargılar ise, önceden edinilen bilgiler ve sanılardır. Bacon bunlara idol adını vermiş ve bunları dört gruba ayırmıştır. Birinci grup idoller soy idolleridir (Bacon, 1999: 22) ve insanın doğasında bulunduğu için bütün insanların soyunda ortak olarak bulunan idollerdir. Bacon'a göre bu idollerin insana yaptırdığı şey nesnelere, doğayı kendi ölçütlerimize göre değerlendirme yanılgısına düşürmektir. Fakat insanın algılama şekli hiçbir zaman nesnelere yüklenmeye uygun olmamıştır.

İkinci grup idoller, mağara idolleridir (Bacon, 1999: 22). Bu idollerden kastedilen bireyin kendi ön kabulleridir ve Bacon'ın bu idollere bu ismi vermesinin sebebi, Platon'un mağara betimlemesinin bu idollerin ifade ettiği şeyle örtüşmesidir. Buna göre, her bireyin doğayı ve nesnelere algılaması kendini hapsedtiği mağarası çerçevesinde gerçekleşir. Burada önyargıların sebebi, bireylerin yetişme tarzlarının, beklentilerinin, onlara öğretilenlerin doğa karşısında onları sınırlamış olmasıdır.

Üçüncü grup idoller çarşı idolleridir (Bacon, 1999: 24). Bu idollerin sebebi, dildir, kelimelerin düşüncelerimizi sınırlaması ve bizi yine önyargılara götürmesidir. Tarihte ortaya koyulmuş bütün düşünceler bir dil sistemi içinde ortaya koyulmuş ve ne yazık ki onları bu dilin bize aktardığı kadarıyla öğrenebilmişizdir. Bacon için bu tip idoller en tehlikeli idollerdir. Çünkü karşı çıkarak felsefesinin çıkış noktası yaptığı geleneksel düşünce, hükmünü bu idoller sayesinde sürdürebilmiş ve bilimin önünde engel teşkil edebildiyse bunu insanlara yüklediği dilsel alışkanlıklar sayesinde yapabilmıştır.

Dördüncü ve son grup idoller, tiyatro idolleridir (Bacon, 1999: 27). Bu idoller eski kuramlara ve otorite kurmuş üst sistemlere körü körüne inanmakla ilişkilidir. Bu idoller yüzünden, yanılmış veya hatalı olsalar bile, eski kuramcılarının fikirleri benimsenmeye ve aktarılmaya devam eder. Özellikle bu idol çerçevesinde Bacon'ın, fikirlerinin sorgulanmadan kabul edildiğini savunduğu ve bu konuda eleştirdiği isimlerden en önemlisi Aristoteles'tir (Gökberk, 1999: 216).

Bacon'un doğaya ve bilime verdiği önemi, Nova Atlantis'te (Yeni Atlantis) görebilmekteyiz. Yeni Atlantis'te bahsedilen ütöpik mekânların ifade aracı olarak doğayı kullanması bu yaklaşımın bir göstergesidir. Eserde yer alan Bensalem ismini verdiği adadaki mekânlarla ortaya koyduğu amaç, doğaya hâkim olma ve onu insan aklının ve bilimin nesnesi yapmaktır.

Bacon'un Yeni Atlantis'inde Doğa ve Mekânlar

Francis Bacon'un Yeni Atlantis'i

Francis Bacon, 1618 yılından itibaren yeryüzünde bir bilimsel keşif merkezi kurmak ve bu merkezin rahatça işleyişini destekleyecek ideal bir devlet tasarlamak istemiştir. Bacon'un amacı ideal devlet yasalarını ve kurumlarını da belirtmek ve adeta felsefi bir devlet modeli yaratmaktır (Dürüşken, 2014: 11-12). Bacon Yeni Atlantis'i ile birlikte aynı zamanda dinamik ütopyanın modelini üretmektedir. Ancak 17. ve 18. yüzyılların ütopyacı yazarları genelde büyüme ve genişleme ile ilgili değildir. Yine de dönem yazarları yeni bilimin önemini takdir etmekte ve genellikle bunun meşruiyetinin desteklenmesinde öncü olmaktadır (Kumar, 2005: 67). 17. yüzyılın bilimsel araştırmaların ilerlemesiyle gelişeceğine inanan Bacon, insanlığı kurtarabilecek ütöpik toplum düşüncesini bilime dayalı olarak ortaya koymaktadır (Topdemir, 1999: 55). Yeni Atlantis, Bacon'ın Novum Organum (1620) adlı eserinde ortaya koyduğu bilim anlayışının, ideal bir devlet düzeninin oluşturulmasındaki uygulandığı gibidir. Dönemin koşulları itibarıyla bilimsel etkinliklerin artması ve "bilgi, güçtür" söylemi çerçevesinde şekillenen doğaya egemen olma arzusunun ön plana çıkması bu eserin yazılmasındaki itici güç olmuştur (Özsoy, 2017: 1321).

Görsel 1. Yeni Atlantis kitabının kapağı

İlk ütopyalar arasında bir diğer önemli ütopya, Francis Bacon tarafından kaleme alınan ve 1627’de yayımlanan Yeni Atlantis ütopyasıdır (Görsel 2). Bacon bu çalışmasını tamamlayamamıştır. Bu anlatıya göre, Peru’dan yola çıkan gemiciler Bensalem Adası’na rastlantısal olarak varan denizciler adanın düzenini ve yaşamını öğrenme üzerine birçok anlatı dinlerler. Denizcilerin ada halkının yetkilileri tarafından öğrendikleri şeyler sınırlıdır. Bu durum, okura kusursuz bir toplumsal ve siyasi düzen örneğini yansıtmak kadar Bacon’un önem vermiş olduğu bilimsel ve teknolojik zeminin insan yaşamındaki egemen olma hali ile de diğer ütopyalardan ayrılır. Ada sakinlerinin kendi dillerinde Bensalem ismini verdiği bu adada sürdürülen yaşam, diğer ütopyalarda olduğu gibi, -Bacon’ın zihninde- kusursuz olmasıyla mevcut toplumlara örnek teşkil eder. Adanın isimlendirilişi bile bu kusursuzluğun bir göstergesidir, zira Bensalem ismi İbranice kaynaklı olmakla beraber Yeni Kudüs’ü işaret eder (White, 1968: 135).

Çiğdem Dürüşken’in aktardığı etimolojik çözümlenmeye göre ben İbranicede “oğul” anlamına gelir, Salem de Kudüs’ün eski adıdır (Dürüşken, 2016: 8). “Dolayısıyla Bensalem, Kudüs’ün Oğlu anlamına gelir... Salem, ilk anlamı barış olan shim kökünden gelir. Benzer şekilde Arapça’da ben, oğula ait; salem ise güvenlik, huzur ve barış anlamındadır. Buradan Bensalem, huzur sağlanan kişi anlamı kazanır” (Bacon, 2014: 36). Başka deyişle bu ada Kudüs kentinin dinî şöhretinin varisidir (White, 1968:135). Bu bakımdan onun öyküsünü anlatan bu hikâye de geleceğe dönük bir ütopya anlamını taşısa da kaynağını geçmişten alır. Bu yüzden Bensalem Adası tümüyle yeni bir dinin ya da geleneğin değil, Bacon’ın zihnindeki kusursuz Hıristiyanlığın egemen olduğu bir yerdir, buna bağlı olarak Bacon’ın bu ütopyasında sergilenen dinî duruş ve yaşam anlayışının, onun görüp beğenmediği Avrupa’daki dinî duruş ve yaşama örnek teşkil edeceği de açıktır (Westfall, 1987: 131).

Yeni Atlantis’te yer alan halkın dinî inancı ve adaya gelen ziyaretçilere yaklaşımları metin içerisinde betimlenen bazı sembollerle de vurgulanmaktadır. Gemiye yaklaşan kişinin elinde parşömenin üzerinde aşağıya doğru sarkan ama açılmamış kanatları ve yanında haç olan melek çocuk damgası olması Hıristiyanlığa ait göstergelerdir. Bu inanç birliği ve metnin ilerleyen kısımlarında Yahudi inançlı kişilerin düşüncelerinin de belirtilmesi; Bacon’ın oluşturmuş olduğu toplumun farklı inanışlara açık bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bacon çoğu Rönesans düşünürü gibi, bilimin yanlış yönde de gelişebileceğinin, teknik ilerlemeyle uygarlığın her zaman el ele gitmediğinin bilincinde değildir (Urgan, 1984: 87). Bu nedenle Yeni Atlantis’te yer alan Süleyman’ın Evi; “yeryüzünün en soylu kurumu” olarak nitelendirilmektedir (Baba, 2020: 81). Bacon; Süleyman Evi’ni “Tanrı’nın bütün yaratılarının incelemesine adanmıştır” (Bacon, 2014: 167). Bu durum Hz. Süleyman’ın Tapınağı’ndan türediği düşünülebilir ve bu bakımdan Bacon’ın yaratmış olduğu bu ev tapınak olarak nitelendirilebilir. Yapı aslında nadir türlerin izlerini taşıyan bir müze olarak da düşünülebilir (McCellan, 2008: 15).

Toplumu sürekli bilimsel çalışmalar için etkin bir düzene adapte eden Bacon, ideal toplumu bu ışıktaki oluşturmuştur. Bilimsel çalışmalar yapmak için ada dışına daha önce belirlenen zamanlarda yolculuğa çıkan çalışanlar, sürekli bilgi toplayarak diğer ülkelerdeki gelişmeleri takip etmektedir. Toplanan tüm bilgiler yine Süleyman Evi’nde sınıflandırılarak arşivlenir. Bu durum bilime ne kadar önem verdiklerinin birer göstergesidir ve bu nedenle bilim insanlarına çok değer verilir. Bilim insanlarının Yeni Atlantis’te daha öncelikli olması diğer ütopyalarda önemsenen eşitlik ilkesine ters düşer. Çünkü Bacon için “bilmek, egemen olmaktır”.

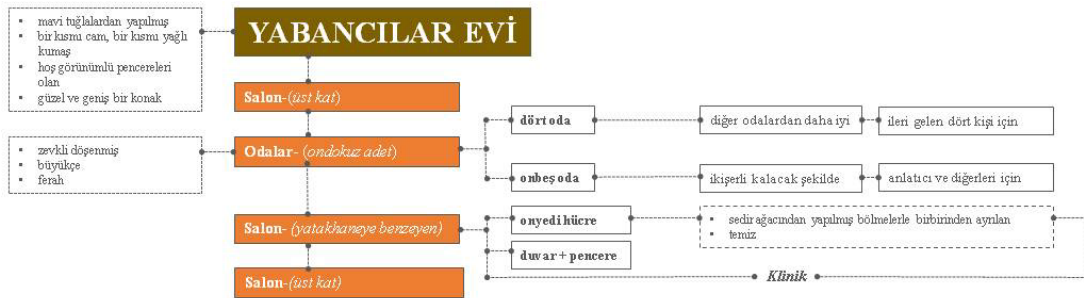
Bacon’a göre bilim, insanı doğaya karşı özgür kılmakta ve onu doğanın efendisi yapmaktadır (Ağaoğulları, 1986: 30). Bacon da bilimin egemen olduğu ve toplumsal düzenin temelini oluşturduğu bir ütopya oluşturmuştur. Böylece ideal toplumun oluşması için bilim ve doğayı esas almıştır. Yeni Atlantis, birçok tanımlı mekân barındırırken bazı mekânların fiziki tanımlamalarının olmadığı görülmektedir. Özellikle hikâyenin başladığı Pasifik Okyanusu ve Bensalem Adası ile ilgili detaylar daha somut veriler üzerinden aktarılırken, Süleyman’ın Evi ve içinde barındırdığı (bazı okumalara göre Süleyman Evi, tüm bu bilimsel işleyişin yürütüldüğü yerlerin tamamı olarak da anlatılmakta) birçok mekânın daha çok işlevsel anlatılara sahip olduğu ve fiziksel özellikleriyle ilgili herhangi bir bilgi verilmediği görülmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Yeni Atlantis'te yer alan ana mekânların birbiri ile ilişkisi

Yeni Atlantis'te Doğa ve Mekân İlişkisi

Pasifik Okyanusu'nda seyir halinde olan gemicilerin Bensalem Adasına çıkışıyla beraber ada hakkındaki pek çok veri metin içerisinde okura sunulur. Adanın çok büyük olmamasına rağmen özenle kurulmuş, denizden hoş görünümlü, ormanlarla kaplı, surlarla çevrili, yeni ve eski dünyanın ötesinde bir yer ve çevresi beş bin altı yüz mil olması gibi fiziksel özelliklerden bahsedilir. Hikâye gemidekilerin limanı ve devamında geçtikleri üç sokaktan sonra ulaştıkları Yabancılar Evi ile devam etmektedir. Hikâyedeki gemicilerin o adaya yabancı olması ve kültürlerini bilmemelerinden kaynaklı, adadakilerin uyguladığı kural neticesinde dışarıdan gelen misafirlerin Yabancılar Evi (Şekil 2) denilen bir yapıda konaklamaları anlatılmaktadır. Metinde Yabancılar Evi'nde kalan konukların uyması gereken kurallar, onlarla görüşmelere gelen ada yetkilileri tarafından aktarılmıştır.

Şekil 2. Yabancılar Evi'nin mekânsal kurgulanması

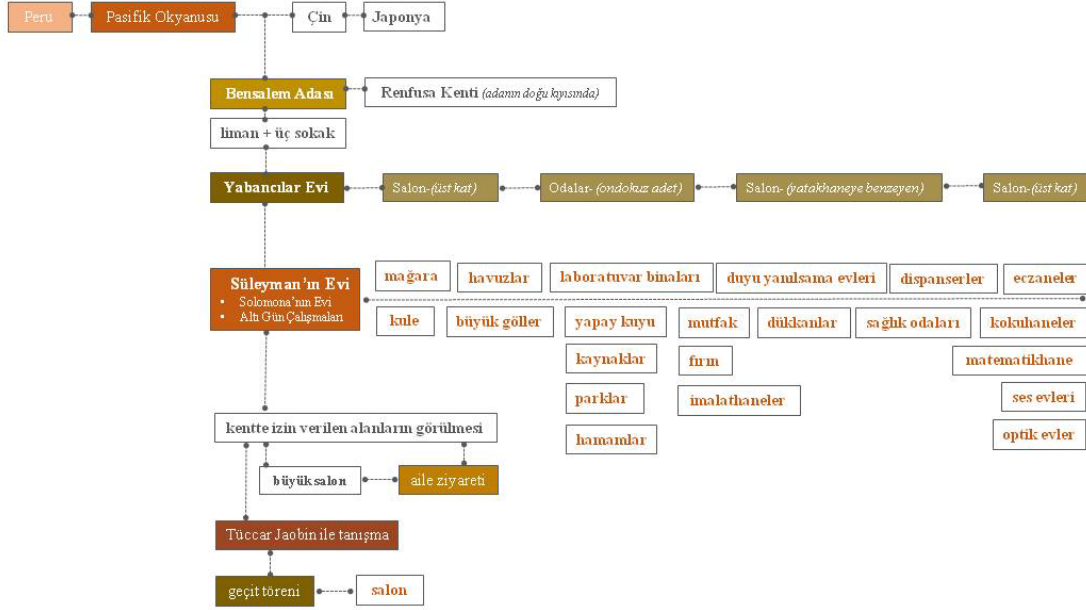
Yabancılar Evi yine ada gibi fiziksel özellikleri anlatılan mekânlardan biridir. Üst katta salon ile 19 adet odanın bulunması ve yatakhanelere benzeyen bir başka salonun varlığından bahsedilir. Diğer özellikler ise; mavi tuğlalardan yapılmış olması, bir kısmı cam, bir kısmı yağlı kumaş hoş görünümlü pencerelerin bulunmasıdır. Güzel ve geniş bir konak olarak nitelendirilen bu yerde otuz yedi yıldır hiçbir yabancı konaklamamış olduğundan bahsedilir. Bu evde kalan gemiciler birçok detayı merak etmişlerdir ve zaman zaman bu konular hakkında yetkililere sorular sorarak ada ve halkı hakkında bilgi sahibi olmuşlardır. İlk soru; “adada yaşayanlar nasıl oluyor da hak dinini benimsiyor?” ikinci soru ise “nasıl oluyor da uzaktaki medeniyetlerin dilleri, kitapları ve yaptıkları hakkında bilgi sahibi olabiliyorsunuz?” şeklindedir. Gemicilerin bu merakları ada yetkilileri tarafından yanıtlanarak ada yönetiminin kanunlarının nasıl ortaya çıktığı ve bunun nedenleri hakkında kendilerine bilgiler verilmektedir.

Daha sonraki günlerde gemicilere farklı izinler verilerek onların Bensalem halkını daha iyi tanımasını sağlanmaktadır. Kentte izin verilen alanlarda Yahudi inancına sahip Tüccar Jaobin ile tanışma ve sohbet anlatısı ise Hıristiyanlık inancına yönelik oluşturulmuş bir düzen içinde farklı inançlara karşı nasıl bir tutum sergilendiği örneklenerek anlatılmaktadır. Metin içinde bu anlatılarda Hıristiyanlık ile Yahudilik inancının karşılaştırılması ve bunun sonucunda pozitif ve negatif değerlendirmelerin olduğu görülmektedir.

Gemidekileri Süleyman'ın Evi ya da Vakfi olarak adlandırılan mekâna getirilmeleri de metnin asıl önemli kısmıdır. Çünkü Süleyman'ın Evi Bacon'un tüm düşünsel zemininin aktarıldığı bir düzendir. Kitapta

Süleyman'ın Evi kurumların en soylusu, ülkeyi aydınlatan fener, Tanrı'nın eserleri ve yarattıkları üzerinde çalışmalar yürütülen bir yer olarak tanımlansa da fiziksel boyutlarından daha çok işlevsel nitelikleri üzerinde durulmuştur. Bu durum da doğanın öneminin mekânlarla ilişkisi ve anlamını ortaya koymayı hedeflemektedir diye düşünülebilir.

Süleyman'ın Evi birçok farklı mekânı barındırmaktadır (Şekil 3). Her bir mekân birbirinden farklı amaca hizmet ediyormuş gibi gözükse de aslında her biri birbiri ile ilişkili ancak özel bir araştırma ve bilimsel bir konuya özgü mekânlardır. Bu alanlar; mağara, kule, havuzlar, göller, kuyular, kaynaklar gibi doğal alanlar ve sağlık odaları, hamamlar, parklar, imalathaneler, fırın, mutfak, dispenseler, eczaneler, dükkânlar, optik evler, ses evleri, koku haneler, laboratuvar binaları, matematik hane, duyu yanılma evleridir.

Şekil 3. Bensalem Adası'ndaki mekânların kurgulanması

Görüldüğü üzere özel konulara hitap edecek ayrı mekânların tanımlanması Bacon'un doğa ve bilime ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

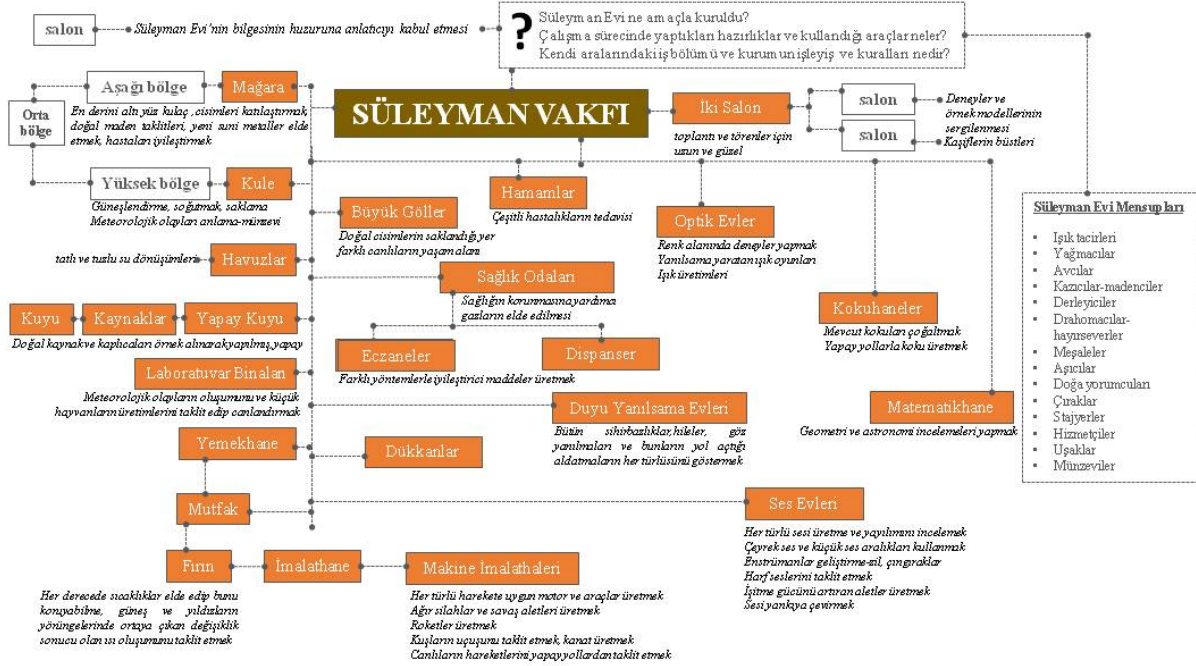
İlk bahsedilen mekânlardan biri olan *donanım ve çalışma laboratuvarları* ada halkının toprağı bilimsel çalışmalarda kullanarak verimlilik artırıcı araştırmalar yaptığı mekânlardır. Toprağın altını, yüzeyini ve üzerinde yer alan veya alacak olan yapıların incelemeleri yaparak karşılaşılabilecek sorunlara ve üretilecek yeniliklere adım atılmış olunur. Bilim insanlarına göre, toprak altında *mağaralar* bulunmaktadır. Bu mağaralar maddenin özelliklerinin tespit edebilmek için deneylerin yapıldığı ve saklandığı geniş ve derin yerlerdir. Toprak altında bulunan bu mağaralarda doğada yer alan maddeleri üretebilmek ve geliştirebilmek için çalışmalar yapılarak, insan yaşamına katkıda bulunacak tedavi ve yöntemler geliştirmektedirler. Bu çalışmalar hem doğayı tekrar besleyerek bir döngü oluştururken aynı zamanda oluşan kalıntılardan da faydalanırlar.

Toprak altında yer alan mağaralar haricinde diğer maddeleri de anlayabilmek için toprak üstünde yer alan *yüksek yapılar (kule)* inşa edilmiştir. Bu yapılar farklı sonuçlar elde edebilmek adına farklı yükseklik ve bölgede yer alırlar. Madde ya da cisimle bu yapılarda yapılacak deneylere göre ayrılmakta ısıtma, soğutma, güneşlendirme ve hava olaylarını incelemek için çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca Bensalem Adası'nda hem tatlı, hem de tuzlu *göller* bulunmaktadır. Bunun nedeni göllerde bulunan canlıların devamlılığını ve su kaynağı olarak kullanarak doğal döngüyü sağlamaktır. Adadaki *havuzlardan* nehirlere akan su ile de rüzgâr enerjisi sağlanmaktadır. *Doğal kaynaklar ve kaplıcaların* haricinde makinelerle ürettikleri *yapay kaynaklar* da bulunmaktadır. Bu kaynaklar insan sağlığı için kullanılmaktadır ve "cennetin suyu" olarak nitelenmektedir.

Doğada gerçekleşen olayların birer simülasyonlarını uyguladıkları *laboratuvarlar* bulunmaktadır. Ayrıca *sağlık odaları*, insana mental ve fiziksel olarak yarar sağlayan *hamamlar* da ada içinde bulunan mekânlardandır. İnsanların yararına dokunacak ve aynı zamanda elde ettikleri ürünlerle çalışmalar

yapılabilecekleri mekânlar olan, *meyvelikler, geniş bahçeler, seralar, bağlar* ve ilaç üretip geliştirdikleri *hayvan merkezleri, kuş evleri*, bu mekânlarla ilişkili olan *ilaç odaları, sağlık odası* gibi mekânlar da düzen içerisinde yer almaktadır.

Ada halkının sahip olduğu birçok makinenin var olduğu bilinmektedir. Diğer ülkelerdekilerin bilmedikleri makinelerin yer aldığı *dokuma tezgâhları, fırınlar, ışık üreten optik evler, ses çalışmalarını yapıldığı ses evleri, tütsü ve koku evleri* gibi mekânlar yer almaktadır. Ayrıca bilimsel çalışmalara destek verecek olan *makine üretim merkezleri ve matematik evleri* de yine ada halkının sahip olduğu yerlerdir.

Şekil 4. Süleyman Evi içerisindeki mekânsal örgütlenme

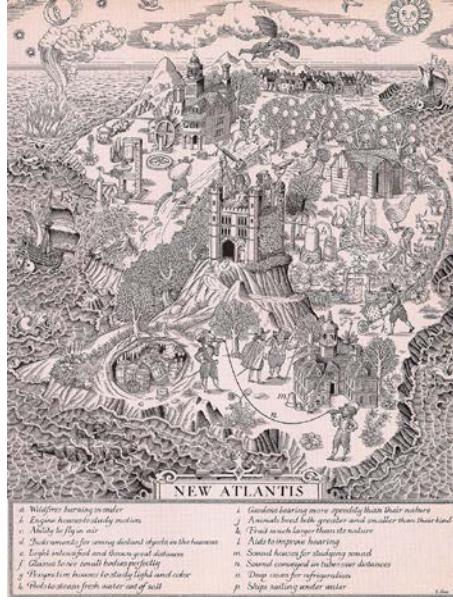
Tüm bu mekânlar analiz edildiğinde Süleyman Evi'nde bilimsel çalışmalar sadece teorik değil aynı zamanda da pratik amaçlı bir araştırma alanıdır (Şekil 4). Bu durum da Bacon'ın vurguladığı bilgiyi insan yararına uygun kullanma ve geliştirme anlayışına uygun bir düzen olduğunu göstermektedir. İnsan baskın bir varlıktır ve onun yaşamının yararına olan her adım ön plana alınmaktadır. Doğayı inceleyerek ve araştırarak elde edilmiş olan her bir bilgi, insanlara yararlı olup olmayacağı düşünülüp, olumlu bir sonuca varıldığında ancak devlete açıklanır.

Bacon, Yeni Atlantis'te Süleyman Evi'ndeki mekânlardan bahsederken aslında bir yandan da görev bölümlerinden bahseder. İlk olarak on üç kişi ada dışında görevlendirilmektedir. Bu kişiler gemilerle ada dışına ulaşarak ve yabancı diyarlardan kitap, malzeme ve deneyler hakkında bilgi ve doküman getirmektedirler. Bu kişilere ışık tacirleri denir. Görevli olan diğer üç kişi ise deneylerle uğraşan yağmacılardır. Bir diğer üç kişi yapılmış olan her türlü deneylerden elde edilmiş olan verileri toplayan avcılardır. Kazıcılar ve maden işçileri olarak nitelendirilen üç kişi ise yine doğaya ve insana yararlı olan deneyler yapmaktadırlar. Diğer üçü ise deneyleri başlıklar halinde kategorize eder ve levhalara dönüştürür, bu kişiler bölümleyicilerdir. Deneylerin günlük yaşamdaki yararlarını araştıranlar üç deney denetçisi bulunmaktadır ve bu deneylerin nedenlerini ortaya koyarak bilgiye ulaşanlar ise bağışçılardır. Fenerliler olarak adlandırılan üç kişi ise yapılan tüm çalışmaların toplandığı ve sonuca ulaşmasını sağlayan görevlilerdir. Diğer üç kişi ise, deneyleri değerlendiren ve onlarla ilgi raporu hazırlayan açıcılar. En son olarak doğa yorumcuları olarak bilinen üç görevli ise, doğadan elde edilen ve var olan bilgileri araştırıp, elde edilen verileri diğer üyelerle paylaşan ve bunları yorumlayan kişilerdir.

Bacon'un Yeni Atlantis'inde optik ve ses odalarının bulunduğu, güneş ve yıldızlara göre ortaya çıkan ısı değişikliklerinin hesaplandığı, farklı kokular elde ettikleri koku hanelerinin olduğu, her türlü makinenin yüksek

teknoloji ile üretildiği, tüm canlıların hareketlerinin yapay yoldan taklit edildiği bir dünya yaratılmaya çalışılmıştır.

...koskoca bir binalarımız var, buralarda doğa olaylarının benzerlerini ve temsillerini gerçekleştiriyoruz; kar, dolu, yağmur, sulardan değil buğu zerrelerinden yapay yağmurlar, gök gürültüsü, yıldırım, şimşek temsilleri gibi, ayrıca kurbağalar, sinekler, çekirgeler ve diğer hayvanlar gibi böceklerin ve küçük yaratıkların sıcak havadaki üreyişleri gibi” (Bacon, 2019).

Görsel 2. Yeni Atlantis

Bilimin ve teknolojinin ütopyağa dâhil edilmesi ile ideal olan dünyanın görülebilir zamanda gerçekleşmesi, diğer ütopyalara göre imkânsız gözükmemektedir. Atlantis, 1627’de sunulurken Bacon’ın editörü bunun gerçekleştirilebileceğini şöyle ifade etmiştir: “Bu model kesinlikle bütün şeylerde taklit edilebilecek olandan daha engin ve yüksektir; buna rağmen içindeki çoğu şey insanın etkilenme gücünün sınırları dâhilindedir”. Bilimsel ütopyanın amacı doğa üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışmak iken vizyonu mümkün olan bir dünyadır (Kumar, 2005: 57-58). Yeni Atlantis ile beraber ütopya ve bilim çapraşık bir hale gelir. Tüm problemlerin bilim ile aşılabileceği, kusursuz bir yaşamın mümkünlüğü ve hiçbir yaşanmışlığı olmayan dünyanın inşası olası hale gelmiştir. Bacon’un Yeni Atlantis’te ortaya koyduğu yapay bir dünyadır ancak bu durumu doğal yollarla açıklamaktadır. Robert Nozick’e (2006) göre, ütopya kurma hayali taşıyan toplumların ortak olarak bir fikri hayata geçirmeleri bütün sosyal ve siyasi çıkarların insan ilişkileri ve gelişimi ile birlikte değerlendirildiğinde imkânsız olarak belirtmektedir.

Yeni Atlantis’te yer alan Bensalem Adası halkı, farklı işlevsel özellikteki mekânlarla aslında farklı yaşamsal sorunlara çözüm aramaktadır. Kullanılan araçlar ve mekânlar tamamen insan hayatına yarar sağlayarak, yaşam boyunca çıkabilecek birçok soruna çözüm üretmeyi amaçlamaktadır. Bu durum da insan yaşamını kolaylaştırmaktadır. Çünkü ada içinde yer alan mekânlar, doğa olayları ve gündelik yaşam ile ilişkilidir. Bu ilişki sonucu doğayı baz alan mekânların Bensalem Adası’na yayılımı fazladır. Mekânsal örgütlenme, hem insan yaşamına faydalı şeylerin üretilmesi hem de bilimsel faaliyetlerin gelişmesi için önemli birer araç olmaktadır. Mekânların organizasyonu ve işleyişin devam etmesi için görevli olan ışık tacirleri adı verilen on iki kişilik grup ise üçer kişilik gruplar halinde farklı alanlarla ilgili çalışmalar yaparak kaynakları araştırmakta ve deneylere destek olarak tüm bu süreci incelemektedir. Bacon Yeni Atlantis ile farklı bir toplumsal düzen ortaya koymuştur ve Ortaçağ’ın tek egemen gücü olan kiliseye bilim üzerinden bir karşı tavır sergilemektedir.

Ortaçağ egemenliğinde yeni bir düşünsel temel olarak oluşturulmuş olan Yeni Atlantis’te; kısaca iki kısım üzerinden ele alınabilir. İlk kısımda gemidekilerin adaya ulaşma ve ada halkı ile iletişimlerinin anlatıldığı mekânlar belirgindir. Bacon bu kısımda daha çok hayal ettiği toplumsal düzeni anlatmaktadır. Bu düzenin de tamamen din, hoşgörü ve bilimle sağlanabileceğinden bahsetmektedir. Süleyman Evi’ne kadar olan kısımlarda sürekli kıyafet ve mekân betimlemesi mevcutken, ikinci kısımda yer alan doğa ilişkili mekânlarda fiziksel

herhangi bir detay verilmemektedir. Bu durum mimari bağlamda nesneden bağımsız üretilen temsil niteliğinde düşünülebilir. İkinci kısımda ise anlatılan doğa temelli sistem aslında ada halkının yaşamının temel kaynağı olarak görülmektedir. Bu nedenle metinde anlatılmak istenen aslında ada düzeninin fiziksel boyutlarla değil bilim temelli, yarar amacı güderek oluşturulmuş bir sistem olduğudur. Bacon'ın savunduğu sistem aslında tam olarak budur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Nesneden bağımsız üretilen temsiller olan ütopyaların en temel örneği olan Bacon'ın Yeni Atlantis'inin metinsel analizi yapılarak incelenmiştir. Metinsel inceleme sonucunda yapılan analize göre Bacon'ın, bilim ve doğa ile ideal toplum düzeninin mekânsal bağlamla açıklamaya çalıştığı görülmektedir. Aslında var olan bir dünyanın, metinde daha iyi şartlara sahip halini temsil eden bir başka dünya ve toplum düzeni vardır. İnsanın hayal edebileceği ideal toplumun biçim, sınır ve özellikleri kişinin gerçekte yaşadığı toplumla sıkı sıkıya bağlıdır. Bu nedenle Bacon da, kendi içinde bulunduğu durumu ve fikirlerini metnine yansıtmıştır. Dolayısıyla ütopyik veya gerçek dışı olarak kategorize edilen bu kurguya biçimini veren şeyin aslında toplumsal gerçeklikler olduğu saptanmıştır. Bacon'un bu metni; kurgusal, soyut, gerçekte olmayan bir toplum modelini konu alan ve onu mekânsal temsillerle açıklayan bir ütopya örneğidir.

Geçmişte ve günümüzde ütopyalar, sadece salt bir literal kurgu veya fantastik bir yer tasviri olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda ütopyaların, gerçeklik ve hakikat araştırmasının dışına itilmesinin doğru olmadığı ve gelecek senaryolarına ilham kaynağı olarak bilimsel ve teknolojik gelişmeleri desteklediği görülmektedir. Bu nedenle birçok mesleki disipline ilham olacağı düşünülen ütopyalar; geleceğe yönelik tüm çalışmalara destek olması sebebiyle önemlidir. Bacon'nın Yeni Atlantis ile oluşturmuş olduğu ideal toplum düzenini mekânı araçsallaştırarak ortaya koyduğu ve gerçeklikle ilişkisi olmayan bir durumun temsilini nesnesiz bir mimarlıkla ilişkilendirdiği görülmüştür. Bu çalışma kapsamında incelenen ütopya her ne kadar gerçektışı olarak görülse de sunduğu düşünsel zemin, yaptığı toplum eleştirisi ile gelecekteki mimari anlayışa dayanak olacağı düşünülmektedir.

Bacon'ın düşünce yapısının temelinde bilim vardır. O, bilimin insanları aydınlatma ve geliştirme işlevini öne çıkarmıştır. Ona göre bilim ve toplumsal düzen, doğanın özüne yönelmelidir. Bacon, doğayı deneyle kavramaya ve anlamlandırmaya çalışmıştır. Eserlerinde felsefinin bilim ile ilişkisini ve gelişimini göstermiştir. Ayrıca toplumsal düzenin doğa ve akıl arasında bir bağ ile kurulan düşünsel temellerle oluşturulabileceği fikrini benimsemiştir.

Bacon, Yeni Atlantis'te iki farklı mekân tanımına yer vermiştir. İlki günümüzdeki fiziki özelliklerle ilişkilendirebileceğimiz daha tanımlanabilir olan mekânlar, ikincisi ise ütopyik anlatının temelini oluşturan fiziksel özelliklerinin değil işlevsel özelliklerinin egemen olduğu mekânlardır. Fiziksel olarak tanımlanabilir olan mekânlar daha günlük hayat yönelik ve gerçeklikle ilişkilendirebileceğimiz, uygulanabilir ve algılanabilir mekânlardır. Mimari özellikleri ile somut olarak mekânsal örgütlenme yapılabilir ancak işlevsel olarak tanımladığımız mekânlarda bu durum söz konusu değildir. Fiziksel boyutlardan bahsedilmemesi ve herhangi somut bir anlatının olmaması, nesneden bağımsız üretilen temsillerin en güzel örneğidir. Sadece işlevsel özelliklerin ortaya konmasıyla oluşan mekânların aslında herhangi bir fiziki özellik ile ilişkilendirilmemesi ve sadece doğanın özüne vurgu yapması toplumsal modelin düşünsel alt yapısını oluşturmaktadır ve bunun en somut örneğidir. Bacon'ın ütopyasında bilimin ve doğanın baskınlığı, mekânsal oluşumda en temel etkidir. Bacon toplum düzenini yolunu kaybetmiş gemicilerin gözlemleri yoluyla okuyucuya aktarmaktadır. Bu nedenle teknoloji ile ortaya koyduğu insan-doğa ilişkisini olabildiğince yalın ve tüm nedenleri ile anlatmaktadır. Bunun yanı sıra metin içerisinde yer alan anlatımlarda renk unsurunun baskın olarak kullanılması din ve inanış yönündeki hâkimiyetin simgesi olarak düşünülebilir.

Metin, içerisinde yer alan gerek dini simgeleyen unsurlar, gerekse hikâyenin anlatımı sırasında bahsedilen detaylarla Bacon'un kurgulamış olduğu toplumun düşünsel yapısını da anlatmaktadır. Bu durum gerçek ve ütopyik arasındaki ilişkinin yakınlığını göstermektedir. Böylece Yeni Atlantis'in diğer ütopyik eserlerden farklı olarak daha da uygulanabilir bir düzen olduğu görülmektedir.

Süleyman Evi olarak nitelendirilen yerde yapılan tüm çalışmalar aslında doğa araştırmalarının nedenlerini ortaya koyan, doğayı sadece anlamak üzerine değil, onu öğrenerek yaşam için yararlı hale getirmek amacı güden çalışmalar olduğunu belirtmektedir. Bacon da hem felsefe, bilim ve doğa ilişkisinde, hem de kurgulamış olduğu düzende doğayla ilişkili kuramsal sınırlar çizerek doğadaki olayları deneysel olarak deneyimleme savını savunmaktadır. Bu durum, kurgulanmış olan Yeni Atlantis'te, her bir doğa olaylarına ilişkin yapılan deneylerin sadece teorik değil aynı zamanda pratik bir yarar da sağladığını göstermektedir. Dolayısıyla bu kurgunun gündelik yaşam ve devlet yönetimi gibi yaşamı etkileyen süreçlere adapte edilebilecek yarırsal çözümler sağlayabileceği de düşünülebilir.

Yeni Atlantis'te mevcut düzen toplum değişimini bu yolla iyileştirebileceğinin vurgusu yapılmaktadır. Bu durum da gerçekleşebilen ve hayal edilen arasındaki kesişimin örneğidir. Gerçekte var olmayan ancak olabilecek bir sistemi anlatan Bacon, ütöpik bağlantıyı da bu şekilde kurgulamış olmaktadır. Bu eser birçok ütöpik düzenden bu nedenle ayrılmaktadır. Thomes More'un ve Campanella'nın ütopyalarında fiziksel mekânın daha açık betimlendiği bir ideal toplum anlatılırken Yeni Atlantis'te değişmesi gerekenin fiziksel mekân değil salt bilgi olduğunun vurgusu yapılmaktadır. Bu bilgi anlayışıyla beraber ideal toplum kurgusuna da ulaşılabileneğine ve insan yaşamının daha faydacı olacağına inanılmaktadır.

Kitabın yayıncısı G. Rawley, Bacon'ın düşünsel altyapısının ve amacının "doğayı yorumlamak üzere kurulan bir düzen model olarak göstermek, ayrıca bu kurgusal düzenin yarattığı eserlerin büyüklüğünü ve gücünü gözler önüne sermek" olduğunu söyleyerek ortaya koymaya çalıştığı doğa-bilim-akıl ilişkisini vurgulamaktadır (Bacon, 2019: 37).

Son olarak Süleyman Evi olarak nitelendirilen mekânın herhangi bir fiziksel verisi olmaması, vakıf, ev ya da müze olarak tanımlanması ve tüm bu düşünsel kurgunun temelini oluşturması gibi düşünceler burasının aslında bir mabet olarak da düşünülebileceğinin göstergesidir. Metnin tamamındaki detaylarda dinî unsurlarla ilişki kurulması da bunun bir yansıması olarak görülmektedir. Bacon'ın Yeni Atlantis'i hem anlatım dili hem de düşünsel kurgunun açık bir ifadeye sahip olması ile ütöpik eserler içerisinde gerçeklik çizgisine en yakın eserdir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır, 1. yazar %50, 2. yazar %50 oranında katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, M. A. (1986). *Klasik ütopyalar: Özgürlükten despotizme*. AÜ Basın-Yayın Yüksekokulu Yıllık 1983-1985.

Akın, Ö. (1986). *Psychology of architectural design*. Pion Ltd.

Alp, K. Ö. (2013). Sanatın temsili ve postmodern sanatta temsil. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi. ART-E. Kasım-Aralık, 12*, 40-61.

Baba, E. C. (2020). İdeal kent arayışında mimari ütopyalar. YEM Yayınları.

Bacon, F. (1999). *Novum organum*. (Çev. S. Ö. Akkaş.). Doruk Yayıncılık.

Bacon, F. (2014). *Yeni Atlantis*. (Çev. C. Saraçoğlu). Bordo-Siyah Yayınları.

Bacon, F. (2019). *Yeni Atlantis*. (Çev. S. Aktuyun). Say Yayınları.

Baudrillard, J. (2011). *Nesneler sistemi*. (Çev. O. Adanır ve A. Karamollaoğlu). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Cevizci, A. (2018). *Felsefe tarihi*. 6. Baskı. Say Yayınları.

- Collingwood, R. G. (2020). *Doğa tasarımı*. (Çev. K. Dinçer). Ayrıntı Yayınları.
- Deleuze, G. (2004). *Proust ve göstergeler*. (Çev. Ayşe Meral). Kabalcı Yayınları.
- Dürüşken, Ç. (2014). *Antikçağ felsefesi*. Alfa Yayınları.
- Dürüşken, Ç. (2016). *Sunuş. Güneş Ülkesi*. Alfa Basım Yayım Dağıtım
- Ertan, K. A. (2012). Ütopya tasarımlarında kent. *İdealkent Dergisi*, 5, 38-67.
- Gökberk, M. (1999). *Felsefe tarihi*. Remzi Kitabevi.
- Grant, E. (2007). *A history of natural philosophy: From the Ancient world to the Nineteenth Century*. Cambridge University Press.
- Gürer, T. K. (2004). Bir paradigma olarak mimari temsilin incelenmesi. [Doktora tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü].
- Hançerlioğlu, O. (1987). *Düşünce tarihi*. Remzi Kitabevi.
- Kumar, K. (2005). *Ütopyacılık*. (Çev. A. Somel). İmge Kitabevi Yayınları.
- McCellan, A. (2008). *The art museum from Bouleee to Bilbao*. The University of California Press.
- Nozick, R. (2006). *Anarşi, Devlet ve Ütopya*. (Çev. Alişan Oktay). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Özsoy, S. (2017). Ütopia, Güneş Ülkesi ve Yeni Atlantis: Dayanışma bir hayal mi, yoksa bir hakikat mi? *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 1313-1325.
- Pehlivan, M. (2019). Francis Bacon'ın ortaya koyduğu hakikat ölçüsü ve bilgi kaynağı çerçevesinde yenedünya insanı sorunsalının çözümü. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 10-17.
- Platon. (1995). *Devlet*. (Çev. S. Eyüboğlu, M. A. Cimcoz). Remzi Kitabevi Yayınları.
- Sönmez, E. (2007). *Temsil üzerinden mimarlığa bakış*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi].
- Tanyeli, U. (2002). Mimarlıkta temsiliyet. *Arredamento Mimarlık Tasarım Kültürü Dergisi*, 146, 76.
- Timuçin, A. (2015). Yeni bilimsel kavrayışa geçişte Bacon'ın yeri ve önemi. *Bilim ve Gelecek Dergisi*, 132.
- Topdemir, H. G. (1999). Francis Bacon'ın bilim anlayışı. *Felsefe Dünyası Dergisi*, 30(2), 51-68.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2021). <https://sozluk.gov.tr/> (17.02.2021).
- Türkiye Diyanet Vakfı (TDV). (2020). <https://islamansiklopedisi.org.tr/temsil--edebiyat> (15.11.2020).
- Uslu, E. G. (2019). *Ütopik ve distopik filmlerde geleceğin insanı*. Palet Yayınları.
- Yıldırım, C. (2018). *Bilim tarihi*. 22.baskı. Remzi Kitabevi.
- Westfall, R. S. (1987). Modern bilimin oluşumu. (Çev. İ. H. Duru). Birinci Baskı, V Yayınları.
- White, H. B. (1968). *Peace among the willows: The political philosophy of Francis Bacon*. Springer.
- Görsel Kaynakçası**
- Görsel 1:** Çevik, C. C. (2011, 20 Ekim). Bir bilim ütopyası olarak Yeni Atlantis. <https://jimithekewl.com/2011/10/20/yeniatlantis/> (16.10.2020)
- Görsel 2:** Yeni Atlantis. Pinterest. <https://ro.pinterest.com/pin/302867143672402697/> (16.10.2020)
- Şekil 1-4:** Yazar arşivinden. (10.09.2020).